

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ЕФЕКТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

*Торкатюк В.І., Мураєв Є.В., Соболева Г.Г., Світлична Т.І.,
Гнатченко Є.Ю., Харківський національний університет міського
господарства
імені О. М. Бекетова*

Необхідність модернізації регіональних соціо-економіко-екологічних систем зумовлена формуванням в регіонах особливих умов економічного зростання з врахуванням процесів глобалізації економіки та домінуванням теоретичних засад концепції сталого розвитку в більшості країн і регіонів світу, в тому числі України. Спостерігається також трансформація економічних відносин на фоні процесів регіоналізації в соціально-політичній сфері, економіці та інституційному середовищі національного простору, що зумовлює появу певних ефектів, важливих з позиції забезпечення сталого розвитку регіонів держави.

Синергізм відіграє значну роль в системах всіх видів і рівнів організації. Закон синергії стверджує, що будь-яка складна динамічна система прагне отримати максимальний ефект за рахунок своєї цілісності; прагне максимально використовувати можливості кооперування для досягнення ефектів. В основу закону синергії покладено принцип емергентності (емерджентності) складних систем: спільна дія декількох факторів завжди або майже завжди відрізняється від суми роздільних ефектів. Ця відмінність, яку зазвичай називають ефектом синергії, кооперативним ефектом, фактором взаємодії, є кількісним вираженням емергентності або синергії.

Синергетичний ефект в системі, зокрема регіональний, можна охарактеризувати як:

- «вибуховий» або «проривний» ефект, що спостерігається при порушенні усталених закономірностей в еволюції.
- ефект революційний, при якому відбувається поява просторово-тимчасового порядку нової якості;
- ефект узгодженої діяльності підсистем у системі, що функціонують в умовах нерівноважності, незворотності і нелінійності.

При цьому необхідно враховувати основні методологічні засади, що пов'язані із застосуванням синергетичного підходу до аналізу складних регіональних систем. Зокрема, дослідники виокремлюють такі характерні ознаки:

- 1) незамкнутість системи, адже для того, щоб у складних системах відбувалися процеси самоорганізації, вони повинні бути відкритими;
- 2) нерівноважність процесів;
- 3) незворотність економічної еволюції, адже проходження через точки розгалуження еволюційного дерева, довершений «вибір», закриває інші альтернативні шляхи і робить тим самим еволюційний процес незворотним.

4) нелінійність перетворень, оскільки реакція соціо-економіко-екологічної системи регіону на зміни зовнішнього або внутрішнього середовища не пропорційна цим змінам;

5) неоднозначність економічних цілей, оскільки з позицій синергетики майбутнє імовірніше, неоднозначне, але разом з тим воно не може бути будь-яким.

Ключові прояви синергетичного ефекту сталого розвитку регіону виступають як підсумки корисного результату дії факторів, задіяних для їх отримання внаслідок ефективного поєднання взаємодії цих факторів і можуть передбачати:

1) в економічній сфері регіону – реальний ефект економічної діяльності у вигляді як збільшення корисного результату, так і зниження витрат на його досягнення, що досягається шляхом раціонального комбінування регіональних факторів відтворення на всіх його рівнях.

2) у соціальній сфері регіону – активізація участі населення і залученості різних секторів суспільства до прийняття рішень, значне співфінансування комплексів проектів зацікавленими сторонами (громадськістю, місцевим бізнесом, обласними та районними програмами), поліпшення здоров'я населення, умов і комфортності утримання дітей у дитячих установах; підвищення рівня знань населення з проблем сталого розвитку і стану навколишнього середовища, підвищення добробуту населення (зниження енерготарифів і витрат населення, створення нових робочих місць та зниження безробіття, залучення молоді до справи співтовариства і зниження її відтоку з регіонів); загальне зростання економічного добробуту регіонів;

3) в екологічній сфері регіону – розвиток еколого-відповідальних моделей поведінки населення, широке залучення громадськості в екологічні заходи; поширення використання екологічно безпечного палива (біомаса, альтернативні джерела енергії); невиснажливе використання лісу, розширення використання недеревних продуктів лісу; зниження забруднення/відходів та оздоровлення навколишнього середовища, створення рекреаційних територій; розвиток екологічного туризму та екологічно відповідального бізнесу.

Таким чином, забезпечення сталого розвитку регіонів є складним завданням, оскільки соціо-економіко-екологічна система кожного регіону характеризується відкритістю, нелінійністю, високою розмірністю задач управління, неоднорідністю факторів впливу, здатністю системи до самоорганізації. Водночас, саме завдяки зазначеним особливостям, можливим є отримання позитивних синергетичних ефектів та нарощення конкурентних переваг регіону.